

Το Φόρουμ του Νταβός και η εκτίμηση της ιστορικής συγκυρίας

Αναδημοσίευση από το commune.org.gr

Αυτές τις μέρες διεξάγεται στο Νταβός το ομώνυμο ετήσιο Φόρουμ, στο οποίο «παρελαύνει» το jet set της διεθνούς καπιταλιστικής ελίτ: πολιτικά και κυβερνητικά στελέχη, στελέχη καπιταλιστικών οργανισμών (όπως του ΔΝΤ, ΟΟΣΑ κ.λπ.), CEO's πολυεθνικών, «γκουρού» της καπιταλιστικής αγοράς, αναλυτές διεθνούς κύρους κ.λπ. Με ποιο αντικείμενο και σκοπό; Να στοχαστούν πάνω στις προοπτικές και τα προβλήματα του συστήματός τους, του καπιταλισμού – και στο περιθώριο των εργασιών, να κλείσουν και ενδιαφέροντα deals... Ύστερα από την κρίση του 2008, πιο έντονα ύστερα από την άνοδο του Τραμπ στην προεδρία των ΗΠΑ και ακόμη περισσότερο ύστερα από την πανδημική κρίση και τον πόλεμο στην Ουκρανία, οι τοποθετήσεις των πρωταγωνιστών και οι σχετικές συζητήσεις προσλαμβάνουν διαρκώς εντονότερο «στοχαστικό» χαρακτήρα. Ώσπου, στο φετινό φόρουμ, αυτοί οι «στοχασμοί» αποκτούν και έντονα... θρηνητικές όψεις.

Τον τόνο έδωσε, πριν ξεκινήσουν οι εργασίες του Φόρουμ, η ετήσια έκθεση με τις εκτιμήσεις-προβλέψεις για τις διεθνείς προοπτικές. Οι βασικότερες περιέχονται σε έναν πίνακα δύο στηλών, όπου κατατάσσονται οι 10 σημαντικότεροι κίνδυνοι για την επόμενη διετία και την επόμενη δεκαετία. Η επιλογή και ιεράρχηση έχουν πράγματι εντυπωσιακό χαρακτήρα, ιδιαίτερα η στήλη που ιεραρχεί τους 10 σημαντικότερους κινδύνους για την επόμενη δεκαετία! (δες σχετικό πίνακα)

- **Για την επόμενη διετία**, ως υπ' αριθμόν ένα κίνδυνος καταγράφεται η «κρίση κόστους διαβίωσης». Υπ' αριθμόν 2 κίνδυνος, οι «φυσικές καταστροφές και ακραία καιρικά

φαινόμενα» και υπ' αριθμόν 3 κίνδυνος η «γεωοικονομική αντιπαράθεση». Πιο χαμηλά στη λίστα βρίσκουμε τις κλιματικές απειλές («αποτυχία μετριασμού της κλιματικής αλλαγής», «Μεγάλης κλίμακας περιβαλλοντικές καταστροφές», «κρίση φυσικών πόρων»), στη μέση της κλίμακας τη «Διάβρωση της κοινωνικής συνοχής και κοινωνική πόλωση», 8η στη σειρά την απειλή «Εκτεταμένο κυβερνοέγκλημα και κυβερνοασφάλεια» και στην τελευταία θέση τη νεοεμφανιζόμενη σε τέτοιες εκθέσεις απειλή «Μεγάλης κλίμακας εξαναγκαστική μετανάστευση»!

- **Για την επόμενη δεκαετία**, από τη λίστα αφαιρείται ο κίνδυνος της «Κρίσης κόστους διαβίωσης» και αντικαθίσταται από έναν ακόμη κλιματικό κίνδυνο «Μείωση βιοποικιλότητας και κατάρρευση οικοσυστήματος»! Η μεγάλη αλλαγή ωστόσο είναι άλλη: οι πρώτοι έξι κίνδυνοι στη λίστα αφορούν άμεσα (οι 5 εξ αυτών) ή έμμεσα (ο 6ος) την κλιματική αλλαγή/κρίση και ένας 7ος που επίσης αφορά στην κλιματική αλλαγή/κρίση είναι στην τελευταία θέση (7 στους 10 συνολικά)! Εντυπωσιακή επίσης είναι η κατάταξη των κινδύνων «Διάβρωση της κοινωνικής συνοχής», «Εκτεταμένο κυβερνο-έγκλημα και κυβερνο-ασφάλεια» και «γεωοικονομική αντιπαράθεση» στις θέσεις 7-9 της σχετικής λίστας.

Πρόκειται για καπιταλιστική εκτίμηση της ιστορικής συγκυρίας που τείνει να διαμορφωθεί, από την οποία απορρέουν κάποια σημαντικά συμπεράσματα:

- Στην επόμενη διετία δεν θα έχουμε απλώς ακρίβεια, αλλά «κρίση κόστους διαβίωσης». Η αφαίμαξη του εργατικού εισοδήματος από τον πληθωρισμό θα πάρει μεγάλες διαστάσεις και, σε συνδυασμό με την προαναγγελλόμενη ύφεση, θα δημιουργήσει συνθήκες κρίσης στην καθημερινότητα της εργατικής τάξης και θα εντείνει την ήδη εξελισσόμενη κρίση αναπαραγωγής των εργαζόμενων τάξεων.
- Η «γεωοικονομική αντιπαράθεση» θα είναι κορυφαίος

κίνδυνος. Με τον όρο αυτό, καθώς και με τον δίδυμο όρο «γεωπολιτική αντιπαράθεση», οι εκθέσεις των καπιταλιστικών οργανισμών εννοούν τον ενδοϊμπεριαλιστικό ανταγωνισμό. Η υποβάθμιση αυτού του κινδύνου χαμηλότερα στη λίστα των 10 χρόνων ενδεχομένως εμπεριέχει μια εκτίμηση ότι στην επόμενη διετία θα λήξει ο πόλεμος στην Ουκρανία και αυτό θα εξομαλύνει την κατάσταση όσον αφορά την ένταση του ενδοϊμπεριαλιστικού ανταγωνισμού. Μια τέτοια εκτίμηση ωστόσο είναι λαθεμένη: Είναι ακριβώς η επόμενη δεκαετία, ίσως μάλιστα και η επόμενη πενταετία, που θα κριθεί το ζήτημα της παγκόσμιας οικονομικής πρωτοκαθεδρίας ανάμεσα σε ΗΠΑ και Κίνα, σε ιμπεριαλιστική Δύση και ιμπεριαλιστική Ανατολή συνολικότερα, και επομένως η σχετική αντιπαράθεση δεν θα απαλυνθεί αλλά αντίθετα θα οξυνθεί.

▪ Όσον αφορά την κλιματική αλλαγή, είναι φανερά τρία πράγματα:

α) Ότι οι καπιταλιστές είναι πλέον βέβαιοι πως όχι μόνο έχει χαθεί το «τρένο» της ανάσχεσης της κλιματικής κρίσης, όχι μόνο θα υπάρξει αποτυχία μετριασμού της κλιματικής κρίσης, αλλά θα υπάρξει και αποτυχία όσον αφορά στην «προσαρμογή» στην κλιματική κρίση, δηλαδή στην αντιμετώπιση των συνεπειών της,

β) Ότι οι συνέπειες θα είναι τρομερές: όχι απλώς αύξηση της συχνότητας και της έντασης των ακραίων καιρικών φαινομένων, αλλά και μεγάλης κλίμακας φυσικές καταστροφές, κατάρρευση οικοσυστήματος και μεγάλης κλίμακας εξαναγκαστική μετανάστευση!

*Πλησιάζουμε στα χρόνια που η κλιματική αλλαγή/κρίση δεν θα είναι απλώς μία κρίση ανάμεσα στις άλλες, αλλά **Η Κρίση**, που θα επισκιάσει όλες τις άλλες, θα συγχωνευτεί μαζί τους και θα προσδώσει στη μία-πολύπλευρη κρίση του καπιταλισμού εφιαλτικά χαρακτηριστικά.*

Οι μεγαλύτεροι κίνδυνοι για τα επόμενα 2 και 10 χρόνια*

Για τα επόμενα 2 χρόνια	Για τα επόμενα 10 χρόνια
Κρίση κόστους διαβίωσης	Αποτυχία μετριασμού της κλιματικής αλλαγής
Φυσικές καταστροφές και ακραία καιρικά φαινόμενα	Αποτυχία προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή
Γεωοικονομική αντιπαράθεση	Φυσικές καταστροφές και ακραία καιρικά φαινόμενα
Αποτυχία μετριασμού της κλιματικής αλλαγής	Μείωση βιοποικιλότητας και κατάρρευση οικοσυστήματος
Διάβρωση της κοινωνικής συνοχής και κοινωνική πόλωση	Μεγάλης κλίμακας εξαναγκαστική μετανάστευση
Περιβαλλοντικές καταστροφές μεγάλης κλίμακας	Κρίσεις φυσικών πόρων
Αποτυχία προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή	Διάβρωση της κοινωνικής συνοχής και κοινωνική πόλωση
Εκτεταμένο κυβερνώ-έγκλημα και κυβερνο-ασφάλεια	Εκτεταμένο κυβερνώ-έγκλημα και κυβερνο-ασφάλεια
Κρίσεις φυσικών πόρων	Γεωοικονομική αντιπαράθεση
Μεγάλης κλίμακας εξαναγκαστική μετανάστευση	Περιβαλλοντικές καταστροφές μεγάλης κλίμακας

*Ετήσια έκθεση 2023 του Παγκόσμιου Οικονομικού Φόρουμ του Νταβός (WEF Global Risk Report 2023)

Η οικονομική κρίση

Όσον αφορά την οικονομική κρίση, όλες οι προβλέψεις των καπιταλιστικών οργανισμών συγκλίνουν στην εκτίμηση ότι το 2023 θα επιδεινωθεί σε όλες τις βασικές της παραμέτρους:

– η παγκόσμια οικονομία θα επιβραδυνθεί μέχρι τη στασιμότητα ή ίσως και την ύφεση

– Ο συνολικός πληθωρισμός θα μειωθεί, αλλά η ακρίβεια θα παραμείνει και θα ενταθεί, αφού η πτώση του πληθωρισμού δεν σημαίνει μείωση των τιμών, αλλά μείωση του ρυθμού περαιτέρω αύξησης των τιμών

– η επιβράδυνση-ύφεση και ο πληθωρισμός θα φέρουν αύξηση της ανεργίας, μεγάλη μείωση του εργατικού εισοδήματος, μεγάλη μείωση της πραγματικής αξίας των καταθέσεων

– η μείωση του εισοδήματος σε συνδυασμό με την αύξηση των επιτοκίων, θα φέρουν μεγάλη αύξηση των δόσεων αποπληρωμής τραπεζικών δανείων, αλλά και νέα γενιά «κόκκινων» δανείων.

Οι εξαγγελλλόμενες πολιτικές των κεντρικών τραπεζών και των κυβερνήσεων θα επιδεινώσουν όλες τις παραπάνω συνέπειες, καθώς:

- Οι κεντρικές τράπεζες ανακοινώνουν περαιτέρω αύξηση των επιτοκίων, με αναπόφευκτες συνέπειες την ακόμη μεγαλύτερη οικονομική επιβράδυνση ή και ύφεση.
- Οι κυβερνήσεις, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τις κυβερνήσεις των χωρών-μελών της Ευρωζώνης, εξαγγέλλουν επιστροφή στις σκληρές πολιτικές λιτότητας στις δημόσιες δαπάνες, που όπως έχει αποδειχθεί περίτρανα είναι λιτότητα μόνο για τις δαπάνες για το κοινωνικό κράτος (ενώ τις δαπάνες για την καταστολή και τους εξοπλισμούς δεν τις αγγίζει η λιτότητα).

Πρόκειται για προαναγγελία «μεγάλης κλίμακας καταστροφών» - για να δανειστούμε την έκφραση της έκθεσης του Οικονομικού Φόρουμ του Νταβός- για την εργαζόμενη μεγάλη πλειονότητα του πλανήτη, γι' αυτούς και αυτές που ζουν από τη δική τους εργασία κι όχι από την εργασία των άλλων.

Ο καπιταλισμός έχει ξεμείνει από λύσεις

Όπως σημειώνει ο Ηλίας Ιωακείμογλου (βλέπε Commune «Μπροστά στην 4η οργανική κρίση του καπιταλισμού»), ο καπιταλισμός

βιώνει την 4η οργανική (άλλως, διαρθρωτική ή δομική) κρίση του. Οργανική, δομική ή διαρθρωτική, σημαίνει ότι δεν μπορεί να ξεπεραστεί με επιμέρους προσαρμογές κάποιων παραμέτρων, αλλά απαιτεί δομική αναθεώρηση του μοντέλου καπιταλιστικής συσσώρευσης. Εδώ ακριβώς έγκειται ο ιστορικός, γενικευμένος και αδιέξοδος χαρακτήρας αυτής της κρίσης, που προσλαμβάνει παρακμιακά και εκφυλιστικά χαρακτηριστικά: ο καπιταλισμός έχει ξεμείνει από λύσεις και απαντήσεις που να έχουν τον αναγκαίο δομικό χαρακτήρα:

- **Έχει ήδη αποτύχει να ανακόψει την κλιματική αλλαγή/κρίση, για δύο βασικούς λόγους:**

α) Διότι για να την ανακόψει, θα έπρεπε να «αλλάξει δέρμα», να αρνηθεί το βασικότερο στοιχείο του γονιδιώματός του: την παραγωγή για το κέρδος, αλλά και τη διευρυμένη αναπαραγωγή. Ο καπιταλισμός όμως «δεν μπορεί να μην είναι ο εαυτός του».

β) Διότι η φύση δεν είναι ένας «αντίπαλος» που μπορεί να αντιμετωπιστεί με τα γνωστά ως τα σήμερα μέσα: δεν «αντιδρά» στην ιδεολογική παραπλάνηση και την ιδεολογική σύγχυση, δεν υποτάσσεται με μέτρα καταστολής, η δε δομική αλλαγή που απαιτεί είναι αντίθετη με την ίδια τη φύση του καπιταλισμού. Επιπλέον, δεν είναι μια κρίση που μπορεί να «εκκαθαριστεί» με μια κορύφωση λίγων ετών (όπως οι μεγάλοι ιμπεριαλιστικοί πόλεμοι ή οι δομικές οικονομικές κρίσεις) την οποία θα ακολουθήσει μια νέα περίοδος ορμητικής επανεκκίνησης: έχει εκκινήσει και θα κλιμακώνεται στη διάρκεια των επόμενων πολλών δεκαετιών.

- **Αποτυγχάνει -συστηματικά και διαρκώς όλο και περισσότερο- στο να ανατάξει την παραγωγικότητα,** της οποίας οι αυξήσεις αποκλιμακώνονται από δεκαετία σε δεκαετία και προσεγγίζουν πλέον αναιμικά ποσοστά, τέτοια που αφενός καθιστούν «απαραίτητη» την εμβάθυνση της λιτότητας και αφετέρου δεν μπορούν να ανατροφοδοτήσουν τη δυναμική επανεκκίνηση του συστήματος.

- **Δεν υπάρχει παραγωγικός τομέας που να μπορεί να παίξει τον ρόλο της «ατμομηχανής»,** εξασφαλίζοντας νέα πεδία

κερδοφορίας και «ρυμουλκώντας» τους υπόλοιπους τομείς σε μια νέα αναπτυξιακή δυναμική. Οι «πράσινες» επενδύσεις, στις οποίες κατευθύνονται όλο και περισσότερα κεφάλαια, είναι ανταγωνιστικές με τις επενδύσεις στον τομέα των ορυκτών καυσίμων και αναγκασμένες να συνυπάρχουν με αυτές σε μια ισορροπία που δεν επιτρέπει μια λυτρωτική φυγή προς τα μπρος, περιορίζονται δε από τις αρχόμενες συνέπειες της κλιματικής αλλαγής/κρίσης: στα επόμενα χρόνια, όλο και περισσότερο οι «πράσινες» επενδύσεις θα αφορούν τις τεχνολογίες δέσμευσης άνθρακα (για να αντιμετωπιστεί η κλιματική αλλαγή, που όμως... δεν αντιμετωπίζεται), ενώ θα αυξάνεται η ανάγκη επενδύσεων για την αποκατάσταση των συνεπειών της κλιματικής κρίσης: αποκατάσταση δημόσιων και ιδιωτικών υποδομών και αποζημίωση πληττόμενων.

- **Ο κλιμακούμενος ανταγωνισμός των μεγάλων ιμπεριαλιστικών δυνάμεων αφενός έχει καταλυτικές οικονομικές συνέπειες, αφετέρου δεν μπορεί καν να εκτονωθεί εύκολα με έναν «Μεγάλο Πόλεμο»,** αυτοπροσώπως μεταξύ των μεγάλων ιμπεριαλιστικών δυνάμεων και μπλοκ, όπως συνέβη με τον Α' και τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο.

Οι καταλυτικές οικονομικές συνέπειες είναι:

- α) η διάσπαση ή και αποδιάρθρωση των διεθνών αλυσίδων εφοδιασμού,
- β) η κλιμάκωση του ενεργειακού ανταγωνισμού και κρίσης,
- γ) η ανεξέλεγκτη πορεία της κλιματικής αλλαγής – και των επιπτώσεών της.

Στο σύνολό τους, όλα αυτά σημαίνουν ότι ο καπιταλισμός είναι αναγκασμένος να αποχαιρετήσει πολλά από τα οικονομικά πλεονεκτήματα της «παγκοσμιοποίησης»: το χαμηλό κόστος παραγωγής (αφού η προμήθεια πρώτων υλών, ενέργειας και ενδιάμεσων προϊόντων δυσκολεύει και γίνεται πιο ακριβή), το χαμηλό κόστος των τελικών προϊόντων (που θα ενσωματώνουν ένα υψηλότερο κόστος παραγωγής), τη διάχυση της καινοτομίας.

Όσο για την αδυναμία εκτόνωσης του ιμπεριαλιστικού

ανταγωνισμού με έναν μεγάλο πόλεμο, η μεγάλη διαφορά είναι πλέον η ύπαρξη των πυρηνικών όπλων σε ποσότητα και «ποιότητα» τέτοια, που σε περίπτωση πυρηνικής σύρραξης εξασφαλίζει τον αφανισμό του ανθρώπινου πολιτισμού. Ο πόλεμος στην Ουκρανία θα είχε ήδη τελειώσει εις βάρος της Ρωσίας αν δεν υπήρχαν τα πυρηνικά όπλα της Ρωσίας, οι δε πρώτος και δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμοι δεν θα είχαν τη γνωστή κατάληξη αν υπήρχαν πυρηνικά όπλα στη διάθεση των εμπόλεμων δυνάμεων.

Ο καπιταλισμός ξεμένει από λύσεις απέναντι στην πολυπαραγοντική δομική του κρίση. Ο συνηθισμένος τρόπος, δηλαδή μια μεγάλης έκτασης καταστροφή παραγωγικών δυνάμεων (ζωντανής και νεκρής εργασίας) αποφεύγεται συστηματικά για έναν πολύ σημαντικό λόγο: επειδή τόσο τα κράτη όσο και οι επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά είναι σε ιστορικά υψηλό βαθμό υπερχρεωμένα. Το συνολικό παγκόσμιο χρέος, δημόσιο και ιδιωτικό, είναι 4 φορές πάνω από το παγκόσμιο ΑΕΠ και υποχρεώνει κυβερνήσεις και κεντρικές τράπεζες να «απαγορεύουν» (για όσο θα μπορούν ακόμη) την έξοδο από την κρίση με την «παραδοσιακή» μέθοδο της καταστροφής παραγωγικών δυνάμεων σε μεγάλη κλίμακα, δηλαδή με τον να «επιτρέψουν» μια ανεξέλεγκτη κρίση να κάνει εκτεταμένη «εκκαθάριση» αδύναμων κεφαλαίων. Μια τέτοια μέθοδος «βαθιάς εκκαθάρισης» σε συνθήκες γενικής υπερχρέωσης θα προκαλούσε μια κρίση με ανεξέλεγκτη καταστροφική δύναμη.

Την ίδια στιγμή, μια άλλη, ιστορικά ιδιότυπη, διαδικασία καταστροφής παραγωγικών δυνάμεων, μέσω των συνεπειών της κλιματικής αλλαγής/κρίσης, είναι μη επιθυμητή (διότι επιδεινώνει και δεν ανατάσσει την κρίση) την ίδια στιγμή που είναι αναπόφευκτη.

Η «κοινωνική πόλωση»

Ο κίνδυνος της «κοινωνικής πόλωσης» αναφέρεται και προβάλλεται συστηματικά τους τελευταίους μήνες σε όλες τις εκθέσεις των διεθνών καπιταλιστικών οργανισμών, οίκων αξιολόγησης του

χρέους, επενδυτικών τραπεζών κ.λπ. (όπως και στην προαναφερθείσα έκθεση του Οικονομικού Φόρουμ του Νταβός). Τι εννοούν οι... ποιητές; Εννοούν τον άμεσο κίνδυνο να προκληθεί κοινωνική αναταραχή εξαιτίας της βίαιης επιδείνωσης των όρων ζωής της εργαζόμενης πλειονότητας λόγω του νέου «κύματος» απαξίωσης του εργατικού εισοδήματος εξαιτίας της ακρίβειας. Εννοούν επίσης, πιο ειδικά, τον εκ του πληθωρισμού προερχόμενο κίνδυνο να «ξυπνήσει» η διεκδικητική δράση των εργαζομένων και των συνδικάτων (και έτσι να «αφυπνιστεί» και η Αριστερά) στο έδαφος του αιτήματος για αύξηση των μισθών ως αντισταθμίματος στην ακρίβεια.

Τούτων δοθέντων, δεν μένουν πολλές σταθερές όρθιες για τον νεοφιλελεύθερο καπιταλισμό· για την ακρίβεια μένουν μόνο δύο: α) Η διαρκώς κλιμακούμενη καταστολή, β) η διαρκής εμβάθυνση της στρατηγικής της λιτότητας. Επί σχεδόν 4 δεκαετίες νεοφιλελεύθερης «προσαρμογής» οι κυβερνήσεις έκαναν το παν ώστε να καθηλώσουν όχι μόνο το εργατικό εισόδημα αλλά και την ικανότητα της εργατικής τάξης να αντιστέκεται (με βασικό όπλο τη μεγάλη επέκταση της εργασιακής «ευελιξίας»). Ξορκίζουν λοιπόν με κάθε τρόπο τον κίνδυνο να επιστρέψει το εργατικό κίνημα στον δρόμο των μαχητικών διεκδικήσεων. Αυτή είναι η βάση της σκληρής αντιπληθωριστικής πολιτικής των κεντρικών τραπεζών: θέλουν, πατάσσοντας τον πληθωρισμό, να περιορίσουν ή και απαλείψουν τον κίνδυνο της ανασύνταξης του εργατικού κινήματος και τις αναπόφευκτες πολιτικές συνέπειες μιας τέτοιας ανασύνταξης.

Δεν υπάρχει χρόνος για να σπαταληθεί!

Εφόσον ισχύουν τα παραπάνω, είμαστε στην ιδιότυπη συγκυρία μιας γενικευμένης, πολυπαραγοντικής, δομικής κρίσης του καπιταλισμού, κρίσης που προσλαμβάνει ιστορικά χαρακτηριστικά καθώς συμφύεται με την κλιμακούμενη κλιματική κρίση, κρίση αδιέξοδη διότι ο καπιταλισμός δεν διαθέτει λύσεις με δομικό χαρακτήρα, δηλαδή λύσεις αποτελεσματικές.

Επιπλέον, ο συγχρονισμός κρίσεων του βραχυμεσοπρόθεσμου ιστορικού χρόνου (οικονομική, με όλες της τις πλευρές),

κρίσεων του μεσομακροπρόθεσμου ιστορικού χρόνου (κρίση της «παγκοσμιοποίησης» και κρίση ηγεμονίας στο ιμπεριαλιστικό στρατόπεδο) και κρίσεων του μακρού ιστορικού χρόνου (κλιματική κρίση και συναφείς κρίσεις όπως οι πανδημικές) προσδίδει στη συγκυρία δύο βασικά χαρακτηριστικά: ιστορικότητα και χρονική επίσπευση. Όλες οι κρίσεις συμπυκνώνονται σε μία, κι ο χρόνος στον οποίο θα κριθούν οι απαντήσεις συμπυκνώνεται στον Μεσοπρόθεσμο ορίζοντα των επόμενων δύο δεκαετιών αρχίζοντας από σήμερα!

Σε τέτοιες συνθήκες, το «ληθαργικό σύνδρομο» και το business as usual θα ήταν καταστροφή. Σε τέτοιες συνθήκες, επίσης, πρέπει να αξιολογούμε τον πολιτικό χρόνο όχι με βάση τον κανόνα της γραμμικότητας αλλά με βάση τον κανόνα της συμπύκνωσης και συστροφής του ιστορικού χρόνου και πιο ιδιαίτερα τον κανόνα «χθες ήταν νωρίς, αύριο θα είναι αργά». Υπάρχουν πράγματα που πρέπει να αρχίσουν, έστω, να γίνονται όχι κάποτε στο μέλλον, όχι «ίσως αύριο», αλλά... χθες. Και είναι δύο κατηγοριών:

- Η ανασυγκρότηση του εργατικού κινήματος και των κινημάτων αντίστασης, σε ταξική και μαχητική βάση και με όπλο τη συγκέντρωση δυνάμεων με βάση την κουλτούρα του ενιαίου μετώπου. Το να θέτουμε σε αυτή τη διαδικασία προαπαιτούμενα γενικού πολιτικού χαρακτήρα ή, ακόμη χειρότερα, στρατηγικής συμφωνίας, είναι αυτοχειρισμός.
- Η ανασυγκρότηση της Αριστεράς, όχι στη μορφή της «παναριστεράς», όχι με βάση την αποτυχημένη φόρμουλα του «πλατιού κόμματος πολιτικής ενότητας», όχι στη βάση προγράμματος που θα προκύπτει με τη μέθοδο του ελάχιστου κοινού παρονομαστή, αλλά με βάση ένα σχέδιο συγκρότησης μαζικής αντικαπιταλιστικής οργάνωσης/κόμματος, που θα εδράζεται σε στρατηγικές απαντήσεις με βάση τη διαχωριστική μεταρρύθμιση ή επανάσταση και δεν θα συνενώνει χαλαρά χομπίστες των λόγων αλλά αγωνιστές και αγωνίστριες ουσιαστικής στράτευσης, σε πλαίσιο συλλογικής πειθαρχίας και συμμετοχής στη δράση που θα

προβλέπει ταυτόχρονα την πλήρη ελευθερία έκφρασης άποψης και διαφωνίας «μέσα και έξω».